

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT)

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення вченої ради
04.05.2026
протокол № 04, п. 4

ВВЕДЕНО В ДІЮ
Наказ від 04.05.2026 № 107

ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ

TOURISM ECONOMICS

РОБОЧА ПРОГРАМА

Ступінь вищої освіти	«бакалавр» /	«bachelor»
Галузь знань	24 Сфера обслуговування /	Services
Спеціальність	242 Туризм і рекреація /	Tourism and Recreation
Освітня програма	Туризм і рекреація /	Tourism and Recreation

Розробник: Мазуркевич Ірина, кандидат економічних наук, доцент.

Гарант освітньої програми «Туризм і рекреація» - Онищук Наталя, кандидат економічних наук, доцент.

Обговорено та схвалено:

на засіданні кафедри туризму та готельно-ресторанної справи від 02.04.2026 протокол №04;

на засіданні вченої ради факультету торгівлі, маркетингу та сфери обслуговування від 23.04.2026 протокол № 04.

Рецензенти: Онищук Наталя, кандидат економічних наук, доцент.

Колос Ігор, генеральний директор ТОВ «Туристичний оператор «Бомба-тур» (м. Вінниця).

Редактор: Фатєєва Т.

Комп'ютерна верстка: Шуляк Н.

Підп. до друку 07.05.2026 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний

Друк ксероксний. Ум. друк. арк. 1,97.

Обл.-вид. арк. 1,84. Тираж 2. Зам. № 197.

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ:

Мета вивчення освітнього компонента. Робоча програма освітнього компонента «Економіка туризму» сформована для здобувачів вищої освіти за освітньою програмою «Туризм і рекреація» спеціальності 242 «Туризм і рекреація» освітнього ступеня «бакалавр».

Предметом вивчення освітнього компонента «Економіка туризму» виступають економічні відносини, що виникають в процесі виробництва, розподілу та споживання туристичних послуг, які задовольняють потреби туристів.

Об'єктом економіки туризму як освітнього компонента є економічні закономірності та методи ефективного використання на мега-, макро-, мезо- та мікрорівні в сфері туризму.

Метою вивчення освітнього компонента є формування у здобувачів вищої освіти економічного мислення і системи спеціальних знань та практичних навичок у сфері господарського механізму індустрії туризму, галузевої економіки туризму та економіки туристичного підприємства.

Результати вивчення освітнього компонента, його місце в освітньому процесі.

Результатом вивчення здобувачами вищої освіти освітнього компонента «Економіка туризму» є формування у них комплексу компетентностей:

- **інтегральна компетентність:** Здатність комплексно розв'язувати складні професійні задачі та практичні проблеми у сфері туризму і рекреації як в процесі навчання, так і в процесі роботи, що передбачає застосування теорій і методів системи наук, які формують туризмознавство, і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

- **загальні компетентності:**

К 4. Здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу.

К 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

К 9. Вміння виявляти, ставити і вирішувати проблеми.

К 14¹. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

- **фахові компетентності:**

К 15. Знання та розуміння предметної області та розуміння специфіки професійної діяльності.

К 16. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

К 18. Здатність аналізувати діяльність суб'єктів індустрії туризму на всіх рівнях управління.

К 22. Здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту.

Програмні результати навчання здобувачів вищої освіти з освітнього компонента «Економіка туризму»:

ПР 2. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.

ПР 7. Розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт.

ПР 10. Розуміти принципи, процеси і технології організації роботи суб'єкта туристичного бізнесу та окремих його підсистем (адміністративно-управлінська, соціально-психологічна, економічна, техніко-технологічна).

ПР 17. Управляти своїм навчанням з метою самореалізації в професійній туристичній сфері.

ПР 19. Аргументовано відстоювати свої погляди у розв'язанні професійних завдань.

ПР 20. Виявляти проблемні ситуації і пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР 21. Приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: програма упорядкована відповідно до анотації освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів, базується на вивченні таких обов'язкових освітніх компонентів, як «Економічна теорія», «Статистика», «Організація туризму», «Маркетинг в туризмі».

Критерії оцінювання результатів навчання

Критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ними мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання освітнього компонента. Мінімальний пороговий рівень оцінки варто визначати за допомогою якісних критеріїв і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку використовуваної числової (рейтингової) шкали.

Рівні компетентності	За шкалою ДТЕУ	Критерії оцінювання
1	2	3
Високий (дослідницький)	90-100	Має обґрунтовані та всебічні знання з дисципліни, вміє узагальнювати та систематизувати набуті знання; самостійно знаходить джерела інформації та працює з ними; проводить власні дослідження, може використовувати набуті знання та вміння при розв'язанні задач.
Достатній (частково-пошуковий)	82-89	Володіє навчальним матеріалом, вміє зіставляти та узагальнювати, виявляє творчий інтерес до предмету, виконує завдання з повним поясненням та обґрунтуванням, але допускає незначні помилки; може усвідомити нові для нього факти, ідеї.
	75-81	Володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; розв'язує завдання, передбачені програмою, з частковим поясненням.
Елементарний (репродуктивний)	69-74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні; може самостійно розв'язати та пояснити розв'язання завдання.
	60-68	Ознайомлений з навчальним матеріалом, відтворює його на репродуктивному рівні; виконує елементарні завдання за зразком або відомим алгоритмом.

Низький (фрагментарний)	35-59	Ознайомлений та відтворює навчальний матеріал на рівні окремих фактів та фрагментів матеріалу; під керівництвом викладача виконує елементарні завдання.
	1-34	Ознайомлений з навчальним матеріалом на рівні розпізнавання та відтворення окремих фактів.

Для очної (денна, вечірня) форми навчання поточна робота оцінюється в 100 балів, підсумковий контроль (екзамен) оцінюється в 100 балів.

До екзамену допускаються всі здобувачі вищої освіти, які набрали за результатами поточної роботи протягом семестру 60 балів.

Результат підсумкового контролю (екзамен) з освітнього компонента для здобувачів очної форми навчання визначається як середньоарифметична сума балів поточної роботи та екзамену.

Кращим здобувачам, які повністю виконали програму з освітнього компонента, виявили активність в науково-дослідній роботі за відповідною тематикою, стали призерами студентських олімпіад, виступали на конференціях та за результатами поточної роботи набрали 90 і більше балів, науково-педагогічний працівник має право виставити результат екзамену без опитування (при усному екзамені) чи виконання екзаменаційного завдання (при письмовому екзамені).

Результат підсумкового контролю (екзамен) з освітнього компонента для здобувачів заочної форми навчання оцінюється в 100 балів, відповідно до Положення про організацію освітнього процесу від 17.06.2024 № 08 (зі змінами від 25.11.2025, протокол № 12).

Згідно з цим же Положенням здобувач вищої освіти, який не погоджується з оцінкою, отриманою під час підсумкового контролю, має право в день оголошення результатів звернутися із заявою на ім'я директора з проханням апеляційного перегляду оцінки.

Обсяг освітнього компонента в кредитах та його розподіл

Теми	Кількість годин				Форми контролю	Бальна оцінка
	усього годин / кредитів	з них				
		лекції	практичні заняття	самостійна робота здобувачів		
1 – й семестр						
Тема 1. Роль і місце туризму в системі ринкового господарювання	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 2. Економічні основи функціонування підприємства туризму на ринку туристичних послуг	8	2	2	4	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	4
Тема 3. Формування та реалізація туристичного продукту	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 4. Виробнича програма підприємств туристичного комплексу	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 5. Управління основними засобами підприємств туристичного бізнесу	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 6. Управління обіговими коштами туристичних підприємств	14	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 7. Рух грошових коштів на підприємствах туристичного бізнесу	8	2	2	4	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	4
Тема 8. Управління персоналом підприємств туристичної сфери	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 9. Матеріальне стимулювання праці робітників підприємства туризму	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 10. Управління фінансовими ресурсами туристичних підприємств	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 11. Управління доходами підприємств туристичної сфери	8	2	2	4	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	4
Тема 12. Управління поточними витратами та собівартістю послуг на підприємствах туристичної сфери	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Індивідуальне завдання	12			12	ІЗ	16
Разом за 1-й семестр	180	42	42	96		100

2 – й семестр						
Тема 1. Управління прибутками та рентабельністю на підприємствах туристичної сфери	8	2	2	4	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 2. Ціна туристичного продукту та ціноутворення на окремі види туристичних послуг	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	16
Тема 3. Управління податковою політикою туристичних підприємств	8	2	2	4	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 4. Інвестиційна політика підприємства туризму	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	16
Тема 5. Планування фінансів на підприємстві туризму	8	2	2	4	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 6. Бізнес-планування на підприємствах туристичної сфери	8	2	2	4	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	8
Тема 7. Управління ризиком у підприємницькій діяльності та шляхи запобігання банкрутства туристичних підприємств	16	4	4	8	В, РПЗ, УД, Д/ПР/К	16
Індивідуальне завдання	10			10	ІЗ	20
Разом за 2-й семестр	90/3	20	20	50		100
Разом за курс	270/9	62	62	146		

Перелік умовних позначень форм контролю та оцінка їх у балах:

1 семестр:

В – відповідь на практичних заняттях – 1 бал.

УД – участь в дискусії – 1 бал.

РПЗ – розв’язання практичних завдань – 1 бал.

Д/ПР/К – доповідь/презентація/кресворд – 1 бал.

ІЗ – індивідуальні завдання – 16 балів (курси на платформі Prometheus або на інших сервісах, участь у тренінгах, семінарах, вебінарах – 8 балів; участь у наукових заходах – 8 балів).

2 семестр:

В – відповідь на практичних заняттях – 2 бал.

УД – участь в дискусії – 2 бал.

РПЗ – розв’язання практичних завдань – 2 бал.

Д/ПР/К – доповідь/презентація/кресворд – 2 бал.

ІЗ – індивідуальні завдання – 20 балів (курси на платформі Prometheus або на інших сервісах, участь у тренінгах, семінарах, вебінарах – 10 балів; участь у наукових заходах – 10 балів).

Загальна сума за поточну навчальну роботу (аудиторну та самостійну) за семестр – 100 балів. Критерії оцінювання розроблені відповідно до положення Про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти <http://www.vtei.com.ua/doc/2024/dok/8.pdf>.

II. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Зміст освітнього компонента (теми програми)

1 семестр

Тема 1. Роль і місце туризму в системі ринкового господарювання

Економічна природа та функцій туризму. Місце і роль туризму в системі ринкового господарства України, їх взаємозв'язок з іншими галузями ринкового господарства. Сутність туризму як багаторівневої системи. Лімітуючі фактори економіки туризму: глобальні (сезонність, політичні, економічні та природні) та локальні (обмеження, пов'язані з попитом, пропозицією, екологією, часом, знаннями, ресурсами). Особливості функціонування ринку туристичних послуг в Україні.

Роль туристичної індустрії в комплексному обслуговуванні споживачів. Тенденції розвитку туризму залежно від загальноекономічної ситуації. Вплив туризму на платіжний баланс країни, міжнародну торгівлю, зайнятість, екологію, соціально-культурну сферу.

Особливості функціонування туристичного ринку (субституція, комплементарність. Проблеми та цілі економіки туристичного ринку. Ефективність функціонування туристичної системи. Критерії, показники і методи оцінки економічного впливу. Сателітні рахунки в туризмі. Модель витрати-випуск як інструмент опису галузевих взаємовідносин економічної системи.

Тема 2. Економічні основи функціонування підприємства туризму на ринку туристичних послуг

Інфраструктура туристичного ринку, характеристика її складових елементів, функції, галузеві економічні відносини. Сутність, структура та визначення валового туристичного продукту.

Стандарт «TSA: RMF – Рекомендації щодо по методології допоміжних рахунків індустрії туризму». »Мультиплікативний ефект в туризмі. Види мультиплікаторів туризму. Сукупний дохід від туризму. Рівень концентрації товарного ринку.

Особливості пропозиції туристичного продукту на ринку. Форми пропозиції туристичних послуг. Основні фактори, що впливають на пропозицію туристичного продукту на ринку іноземного, закордонного та внутрішнього туризму. Особливості попиту на туристичному ринку. Фактори, що впливають на попит на ринку туристичних послуг, їх кількісна оцінка. Методи оцінки ступеня задоволення попиту на туристичні послуги. Еластичність попиту на туристичний продукт по ціні: методика оцінки та характеристика. Місткість ринку.

Тема 3. Формування та реалізація туристичного продукту

Потік туристів – основа комплектування туристичного продукту. Місце реалізації туристичного продукту (послуг) в економіці суб'єктів туристичного

бізнесу. Класифікація планів реалізації туристичних послуг (турпродукту). Методи планування продажу туристичного продукту й окремих послуг. Програмно-цільовий метод планування продажу туристичного продукту. Оцінювання запасу фінансової міцності підприємства. Суть та зміст аналізу господарської діяльності туристичних підприємств. Характеристика головних методів аналізу та його інформаційне забезпечення. Класифікація економічних показників фінансово-господарської діяльності підприємства.

Тема 4. Виробнича програма підприємств туристичного комплексу

Виробнича програма туристичного оператора: сутність і структура. Принципи та етапи розробки виробничої програми туристичного оператора. Місце готельного господарства в обслуговуванні туристів. Сутність і показники експлуатаційної програми підприємств готельного типу. Розробка експлуатаційної програми підприємств розміщення туристів. Економічна сутність і види діяльності підприємств харчування. Класифікація підприємств харчування в туристичній сфері діяльності. Характеристика продукції підприємств харчування. Склад і структура товарообороту. Обґрунтування виробничої програми та плану товарообороту

Тема 5. Управління основними засобами підприємств туристичного бізнесу

Основні засоби та нематеріальні ресурси підприємств туристичної сфери. Характеристика основних засобів туристичних підприємств. Види та оцінка вартості основних засобів туристичних підприємств. Методичний інструментарій і порядок проведення економічного аналізу стану та ефективності використання основних засобів туристичних підприємств. Сутність зносу та амортизації основних засобів. Поняття виробничої потужності та пропускної спроможності засобів розміщення туристів. Особливості оцінки ефективності використання виробничої потужності та пропускної спроможності підприємств готельного господарства туристичних комплексів. Методика обґрунтування потреби в прирості основних засобів підприємств туристичної сфери. План розвитку матеріально-технічної бази підприємств туристичної індустрії. Методи розрахунку потреби в основних засобах підприємств туристичної індустрії на плановий період

Тема 6. Управління обіговими коштами туристичних підприємств

Сутність обігових коштів підприємства туристичного бізнесу. Характеристика складу та структури обігових коштів туристичного бізнесу. Кругообіг обігових коштів підприємства. Методика обчислення показників ефективності використання обігових коштів туристичного підприємства. Підходи до планування і нормування оборотних коштів, авансованих у товарно-матеріальні цінності підприємства туризму. Залежність суми і рівня оборотних активів підприємства від альтернативних підходів до їх планування. Сутність управління дебіторською заборгованістю підприємств туристичної індустрії. Характеристика етапів процесу управління дебіторською заборгованістю

підприємств туризму. Види дебіторської заборгованості підприємства туристичної індустрії. Основні форми рефінансування дебіторської заборгованості в підприємствах туризму. Сутність операцій з рефінансування дебіторської заборгованості туристичних підприємств. Фінансовий механізм здійснення операцій форфейтинга. Економічна сутність короткострокових вкладень підприємств туризму. Основні форми короткострокових вкладень підприємств туристичної індустрії.

Тема 7. Рух грошових коштів на підприємствах туристичного бізнесу

Сутність та склад грошових активів підприємства туристичної індустрії. Сутність управління грошовими коштами підприємства туристичної індустрії. Основні види грошових авуарів підприємств туристичної індустрії. Склад основних елементів грошових активів туристичного підприємства. Характеристика етапів управління грошовими активами підприємства туризму. Сутність управління валютними активами. Характеристика етапів управління валютними активами підприємства туризму. Мета і принципи економічного управління рухом грошових коштів. Методи оптимізації руху грошових коштів. Планування руху грошових коштів підприємств. Оцінювання ефективності формування та використання грошових коштів.

Тема 8. Управління персоналом підприємств туристичної сфери

Соціально-економічна сутність і особливості праці в туризмі. Суспільне значення праці працівників туристичної сфери. Поняття трудових ресурсів, трудового колективу, кадрів, персоналу туристичних підприємств. Класифікація трудових ресурсів в туризмі. Джерела формування трудових ресурсів. Діяльність підприємств туристичної сфери на ринку робочої сили. Соціальні гарантії працівникам туристичних підприємств. Методичний інструментарій та порядок проведення економічного аналізу формування та використання трудових ресурсів в туризмі.

Поняття наявна чисельність працівників. Аналіз формування та використання персоналу підприємства туристичної індустрії. Послідовність аналізу персоналу підприємства. Показники аналізу руху персоналу. Показники оцінки складу персоналу підприємства туристичної індустрії. Показники удосконаленості персоналу підприємства туристичної індустрії. Показники, що використовуються при плануванні чисельності персоналу підприємства туристичної індустрії.

Поняття продуктивності праці. Виробіток та трудомісткість, як основні показники продуктивності праці. Етапи проведення аналізу продуктивності праці персоналу підприємств туристичної індустрії. Фактори, що обумовлюють рівень та можливості зростання продуктивності праці на туристичних підприємствах. Ефективність використання трудових ресурсів на туристичних підприємствах. Методи планування чисельності персоналу на туристичних підприємствах в цілому та по окремих категоріях персоналу. Зміст плану з праці на туристичних підприємствах, порядок його розробки. Забезпечення взаємозв'язку програми розвитку трудових ресурсів з основними показниками діяльності підприємств туристичної сфери.

Тема 9. Матеріальне стимулювання праці робітників підприємства туризму

Функції оплати праці. Принципи організації матеріального стимулювання працівників підприємств туристичної індустрії.

Форми державного регулювання оплати праці працівників підприємств туристичної індустрії. Сутність мінімальної заробітної плати. Тарифна система оплати праці. Тарифна сітка. Тарифна ставка. Тарифікація робіт. Тарифікація робітників. Тарифно-кваліфікаційний довідник. Регулювання оплати праці найманих працівників на підприємствах туризму. Тарифна угода. Реалізація державної політики щодо оплати праці.

Система організації матеріального стимулювання працівників у підприємствах туристичної індустрії. Розробка системи матеріального стимулювання праці працівників підприємств туристичної індустрії.

Вибір та система організації заробітної плати. Форми оплати праці. Обґрунтування розмірів тарифних ставок (окладів). Методи визначення розміру тарифної ставки. Формування системи додаткового стимулювання праці.

Сутність витрат підприємства на оплату праці. Фонд оплати праці підприємств туристичної індустрії. Етапи аналізу формування та використання фонду оплати праці в підприємстві туристичної індустрії. Напрямки планування розміру фонду оплати праці. Показники із заробітної плати: фонд оплати праці, зарплато місткість, зарплато віддача, рівень фонду заробітної плати, рентабельність фонду оплати праці. Система додаткового стимулювання трудової активності працівника. Форми матеріального стимулювання, пов'язані з трудовим внеском. Показники, що характеризують використання календарного фонду робочого часу. Умови підвищення ефективності використання трудових ресурсів.

Організація матеріального стимулювання праці працівників на туристичних підприємствах. Принципи стимулювання праці в умовах ринкових відносин та їх використання на туристичних підприємствах.

Тема 10. Управління фінансовими ресурсами туристичних підприємств

Сутність і роль фінансів туристичних підприємств та їх зв'язок з державним фінансовим механізмом та зі складовими фінансового ринку.

Методи впливу державного фінансового механізму на фінансову діяльність туристичних підприємств. Форми взаємозв'язку фінансової діяльності підприємств з окремими елементами фінансового ринку - кредитним ринком, ринком цінних паперів, валютним і страховим.

Взаємозв'язок фінансової діяльності туристичних підприємств з найважливішими інститутами фінансового ринку - комерційними банками, фондовими і валютними біржами, інвестиційними фондами, пенсійним фондом, страховими компаніями тощо. Завдання фінансів туристичних підприємств.

Поняття фінансових ресурсів туристичних підприємств, їх склад та характеристика. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств туристичної сфери.

Джерела та порядок формування основних і оборотних засобів туристичних підприємств, співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел їх формування. Фінансові фонди туристичних підприємств, порядок їх формування і напрямки використання. Джерела утворення власних фінансових ресурсів підприємств туристичної індустрії. Принципи формування і розподілу власних фінансових коштів підприємств.

Амортизаційна політика підприємств та ефективність застосування різних методів амортизації. Поняття та склад кредитних ресурсів підприємства. Основні форми залучення різних видів кредитних ресурсів підприємствами туристичної індустрії. Принципи та порядок розробки політики формування кредитних ресурсів підприємств туристичної індустрії.

Показники оцінки ефективності використання фінансових ресурсів туристичних підприємств. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємств. Методичний інструментарій та порядок проведення економічного аналізу формування та використання фінансових ресурсів у туризмі. Цілі та завдання управління фінансовими ресурсами туристичних підприємств. Оптимізація співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансових ресурсів.

Тема 11. Управління доходами підприємств туристичної сфери

Доходи як економічна категорія та економічний показник. Економічна сутність, доходів підприємств туристичної сфери, характеристика їх складу. Класифікація доходів підприємств туристичної сфери залежно від напрямів діяльності та відповідно до норм Національного стандарту бухгалтерського обліку.

Особливості та джерела утворення доходів підприємств туристичної сфери. Комерційний дохід від надання послуг як головна складова доходів туристичних підприємств. Джерела формування комерційного доходу туроператорів та турагентів.

Показники, що характеризують обсяг та рівень комерційних доходів від надання послуг туристичними підприємствами, методика їх розрахунку. Фактори, що впливають на формування комерційного доходу від надання послуг туристичними підприємствами.

Цілі та завдання управління доходами підприємств туристичної сфери. Структурно-логічна схема процесу управління доходами та характеристика змісту окремих етапів роботи.

Методичний інструментарій та порядок проведення аналізу доходів туристичних підприємств. Інформаційне забезпечення аналітичної роботи. Фактори, що впливають на формування доходів підприємств туристичної сфери та їх кількісна оцінка.

Методи обґрунтування планового обсягу доходів туристичних підприємств. Поняття можливого та необхідного обсягу доходів, методичні підходи до визначення їх обсягу. Методи планування доходів туристичних підприємств в цілому та по окремих видах доходів. Особливості управління формуванням інших видів доходів підприємств туристичної сфери.

Тема 12. Управління поточними витратами та собівартістю послуг на підприємствах туристичної сфери

Поняття, склад та структура експлуатаційних витрат в засобах розміщення туристів. Поточні витрати турагентів та туроператорів.

Особливості визначення собівартості в засобах розміщення туристів. Експлуатаційна та повна собівартість послуг розміщення. Особливості визначення собівартості туристичного продукту.

Показники оцінки загального обсягу і рівня поточних витрат на туристичних підприємствах: абсолютні, відносні, показники ефективності.

Фактори, що визначають обсяг та рівень поточних витрат підприємств туристичної сфери. Характеристика впливу на поточні витрати зовнішніх та внутрішніх факторів.

Цілі та завдання управління поточними витратами на підприємствах туристичної сфери. Структурно-логічна схема процесу управління поточними витратами та характеристика змісту окремих етапів роботи.

Методичний інструментарій та порядок проведення аналізу поточних витрат підприємств туристичної сфери. Інформаційне забезпечення аналітичної роботи. Структурно-логічна модель аналітичної роботи, характеристика сутності та інструментарію окремих етапів аналізу.

Планування обсягу поточних витрат підприємств туристичної сфери. Методи обґрунтування плану поточних витрат підприємств туристичної сфери в цілому та по окремих групах витрат.

Оцінка економічної обґрунтованості плану поточних витрат підприємств туристичної сфери. Розробка організаційно-технічних і технологічних заходів щодо забезпечення виконання плану витрат обігу.

2-ий семестр

Тема 1. Управління прибутками та рентабельністю на підприємствах туристичної сфери

Прибуток як економічна категорія та узагальнюючий показник економічної ефективності господарської діяльності підприємств туристичної сфери. Види та джерела утворення прибутку підприємств туристичної сфери.

Економічні підходи до характеристики прибутку підприємства: залежно від виду діяльності, порядку визначення, методики оцінки, мети визначення. Поняття мінімального, цільового, нормального та максимального прибутку туристичних підприємств, методичні підходи до оцінки його розмірів.

Поняття рентабельності підприємств туристичної сфери. Показники вимірювання прибутковості та рентабельності туристичних підприємств. Фактори, що впливають на формування прибутку підприємств туристичної сфери в цілому та по окремих видах діяльності (окремих господарських операціях).

Вихідні передумови та зміст управління прибутком (фінансовим результатом) та рентабельністю підприємств туристичної сфери. Структурно-логічна схема процесу управління фінансовими результатами та характеристика змісту окремих етапів роботи.

Методичний інструментарій та порядок проведення аналізу фінансового результату підприємств туристичної сфери. Інформаційне забезпечення аналітичної роботи. Структурно-логічна модель аналітичної роботи, характеристика сутності та інструментарію окремих етапів аналізу при позитивному та негативному фінансовому результаті.

Методичні підходи до розробки плану (прогнозу) формування фінансового результату (прибутку) підприємств туристичної сфери. Поняття можливого та необхідного обсягу прибутку, методичні підходи до визначення їх обсягу. Методи планування можливого прибутку підприємств туристичної сфери в цілому та по окремих джерелах формування.

Тема 2. Ціна туристичного продукту та ціноутворення на окремі види туристичних послуг

Економічна природа та сутність ціни в ринковій економіці. Наукові теорії ринкового ціноутворення. Система і класифікація цін на товари і послуги споживчого ринку. Види цін на послуги підприємств туристичної сфери. Суть та склад ціни туристичного продукту. Комплексність ціни туристичного продукту.

Склад та структура ціни на окремі види туристичних послуг: на туристсько-екскурсійне обслуговування, на транспортні послуги (автобусні, залізничні, авіа тощо) та інші. Структура ціни туристичного продукту на одного туриста. Поняття та структура відпускної вартості одного туродня в туристичних підприємствах.

Механізм формування цін на послуги готелю. Структура ціни на основні (послуги розміщення) та додаткові послуги підприємств готельного господарства, характеристика її складових елементів. Поняття та структура відпускної вартості одиниці послуги (одна людино-доба) проживання в засобах розміщення туристів.

Структурні елементи роздрібної ціни на інші послуги підприємств туристичної індустрії. Визначення повної собівартості, прибутку та податку на додану вартість у складі роздрібної ціни на інші послуги. Фактори, що впливають на їх величину.

Динамічне ціноутворення. Цінова політика підприємств туристичної сфери на національному та міжнародному туристичному ринку.

Тема 3. Управління податковою політикою туристичних підприємств

Сутність системи оподаткування підприємств туристичної сфери. Класифікація податків та обов'язкових платежів, що сплачують туристичні підприємства.

Особливості та порядок розрахунку на туристичних підприємствах окремих видів податків та обов'язкових платежів. Характеристика бази оподаткування, податкових ставок, пільг та термінів сплати кожного виду податкового платежу в туристичних підприємствах. Спрощена система оподаткування: її сутність та механізм сплати єдиного податку.

Сутність та вихідні передумови розробки політики управління сплатою податкових платежів (податкова політика). Структурно-логічна схема процесу управління реалізацією податкової політики підприємства та характеристика змісту окремих етапів роботи.

Методичний інструментарій та порядок проведення аналізу сплати податкових платежів підприємств туристичної сфери. Інформаційне забезпечення аналітичної роботи. Структурно-логічна модель аналітичної роботи, характеристика сутності та інструментарію окремих етапів аналізу.

Методика розробки податкової політики підприємств туристичної сфери. Методика визначення планового обсягу сплати окремих видів податкових платежів туристичних підприємств.

Тема 4. Інвестиційна політика підприємства туризму

Поняття інвестицій. Об'єкти інвестицій. Сутність інвестиційних ресурсів. Класифікація інвестицій в залежності від напрямку вкладення цінностей. Класифікація інвестицій в залежності від мети вкладення цінностей. Класифікація інвестицій в залежності від джерел фінансування. Класифікація інвестицій в залежності від участі посередників у їх реалізації. Класифікація інвестицій в залежності від повноти врахування вкладень.

Сутність реальних, фінансових, інноваційних, приватних та реальних інвестицій. Джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства туристичної індустрії. Вимоги до здійснення інвестиційної діяльності.

Інвестування у формі капітальних вкладень. Система та методи інвестиційного аналізу. Основні сфери інвестиційного аналізу на підприємствах туристичної індустрії. Система основних коефіцієнтів, що застосовуються у інвестиційному менеджменті. Коефіцієнт рентабельності інвестицій. Коефіцієнт самофінансування інвестиційної діяльності. Коефіцієнт реінвестування прибутку.

Оцінка ефективності фінансових інвестицій. Принципи здійснення фінансових інвестицій. Основні види інноваційних інвестицій підприємства туристичної індустрії. Основні етапи розробки політики управління інноваційними інвестиціями підприємства туристичної індустрії.

Тема 5. Планування фінансів на підприємстві туризму

Поняття планування діяльності підприємства. Значення фінансового планування. Основні завдання фінансового планування. Ключова мета фінансового планування.

Поняття та структура фінансового плану. Особливості організації фінансів в туризмі. Кругообіг оборотних коштів в туризмі.

Склад фінансового плану підприємства туристичної індустрії. Основні показники фінансового плану туристичного підприємства. Принципи фінансового планування.

Форма плану доходів та витрат на підприємствах туристичної індустрії.

Напрямки планування грошових потоків на підприємствах туристичної індустрії. Надходження та напрямки витрачання грошових коштів підприємства. Методи визначення розміру грошового потоку на плановий період. Поточна (оперативна) діяльність. Інвестиційна діяльність. Фінансова діяльність.

Сутність балансового плану. Балансовий план підприємства туристичної індустрії. Складання фінансового плану на майбутній період. Узагальнюючий план результатів фінансово-господарської діяльності підприємства туристичної індустрії.

Тема 6. Бізнес-планування на підприємствах туристичної сфери

Поняття бізнес-плану інвестиційного проекту туристичних підприємств. Цілі і завдання бізнес-плану. Зміст і структура бізнес-плану. Бізнес-план як інструмент реалізації економічної стратегії підприємства і здійснення конкретної маркетингової, фінансової та інвестиційної політики. Бізнес-план як комплексний документ поєднання планів: маркетингу, виробничого, організаційно-юридичного, фінансового, запобігання ризику.

Методологічні основи розробки окремих розділів бізнес-плану підприємств туристичної сфери. Методи дослідження ринку туристичних послуг. Викладення прогресивної продуктової ідеї та перспективної виробничо-комерційної ідеї бізнес-плану розвитку туристичних послуг.

Особливості розробки бізнес-плану будівництва нового підприємства туристичної сфери. Аналіз ефективності використання економічного потенціалу та особливості розробки бізнес-плану реконструкції діючого підприємства туристичної сфери.

Тема 7. Управління ризиком у підприємницькій діяльності та шляхи запобігання банкрутства туристичних підприємств

Сутність та основні види ризиків у діяльності підприємств туристичної сфери. Класифікація та характеристика ризиків туристичних підприємств. Види та характеристика втрат підприємств туристичної індустрії від ризикових подій. Оцінка розміру господарського ризику і можливих фінансових втрат.

Вихідні передумови та зміст управління ризиком: сутність, принципи розробки. Структурно-логічна схема процесу управління ризиком та характеристика змісту окремих етапів роботи.

Методичні підходи до виявлення ризикових подій та видів ризику, що притаманні діяльності підприємств туристичної сфери. Методичний інструментарій оцінки рівня ризиків підприємств туристичної сфери залежно від їх виду, характеру прояву, наявності інформаційного забезпечення тощо.

Шляхи та заходи щодо профілактики та мінімізації рівня ризиків на підприємствах туристичної сфери.

Форми внутрішнього страхування господарського ризику та оцінка їх ефективності на туристичних підприємствах.

Форми зовнішнього страхування господарського ризику. Обов'язкове та добровільне страхування. Ефективність зовнішнього страхування господарського ризику, методи розрахунків.

Структура освітнього компонента.

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час здобувача, год
1	2	3
1 семестр		
Усвідомлювати складність туристичної системи та необхідність комплексного підходу до управління її ефективністю. Розуміти роль держави у забезпеченні прозорості та точності статистичних даних у сфері туризму. Знати стан та основні тенденції розвитку галузі. Вміти використовувати основи економічних знань при оцінці ефективності результатів діяльності в різних сферах. Володіти навичками інтерпретації показників ефективності туристичної системи.	Тема 1. Роль і місце туризму в системі ринкового господарювання Лекція 1 План лекції 1. Економічна природа та функції туризму. 2. Тенденції розвитку туризму залежно від загальнооекономічної ситуації. 3. Вплив країни на платіжний баланс країни.	2
	Лекція 2 План лекції 1. Особливості функціонування туристичного ринку. 2. Ефективність функціонування туристичної системи. 3. Сателітні рахунки в туризмі. 4. Модель витрати-випуск як інструмент опису галузевих взаємовідносин економічної системи. Рекомендовані джерела: Основна: 2, 4, 7, 9, 11. Додаткова: 7, 12, 13. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до практичного заняття.	8
	Практичне заняття 1 Питання до заняття 1. Місце і роль туризму в системі ринкового господарства України, їх взаємозв'язок з іншими галузями ринкового господарства. 2. Сутність туризму як багаторівневої системи. 3. Лімітуючі фактори економіки туризму.	2
	Практичне заняття 2 Питання до заняття 1. Проблеми та цілі економіки туристичного ринку. 2. Критерії, показники і методи оцінки ринку туристичних послуг. 3. Оцінка еластичності попиту та пропозиції.	2

1	2	3
Знати сутність, характеристику інфраструктури ринку послуг. Володіти методикою розрахунку реальної та потенційної місткості ринку туристичних послуг. Вміти аналізувати динаміку розвитку його основних сегментів, визначати покупні фонди споживачів послуг та товарів туристичного бізнесу.	Тема 2. Економічні основи функціонування підприємства туризму на ринку туристичних послуг Лекція 3 План лекції 1. Сутність, класифікація та функції інфраструктури туристичного ринку. 2. Особливості формування попиту на туристичні послуги. 3. Характеристика пропозиції туристичних послуг. 4. Сутність та методика оцінки місткості ринку. Рекомендовані джерела: Основна: 2, 4, 5, 7, 11. Додаткова: 2, 4, 9, 12, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	4
	Практичне заняття 3 1. Фактори, що впливають на попит на ринку туристичних послуг, їх кількісна оцінка. 2. Особливості пропозиції туристичного продукту на ринку. 3. Еластичність попиту на туристичний продукт за ціною: методика оцінки та характеристика. 4. Місткість ринку, методи її визначення.	2
Знати сутність туристичного продукту та особливості його формування, методи планування обсягу збуту туристичного продукту. Вміти планувати обсяги збуту туристичного продукту різними методами, оцінювати фінансову стійкість	Тема 3. Формування та реалізація туристичного продукту Лекція 4 План лекції 1. Особливості формування туристичного продукту. 2. Класифікація планів реалізації туристичних послуг (турпродукту). 3. Методи планування продажу туристичного продукту й окремих послуг.	2
	Лекція 5 План лекції 1. Сутність та основні етапи прогнозування господарської діяльності туристичного підприємства. 2. Комплексне застосування методів планування та прогнозування господарської діяльності для забезпечення варіантності та оптимальності рішень, що приймаються. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 5, 7, 8, 11. Додаткова: 1, 2, 8, 12-14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2

1	2	3
підприємств туристичного бізнесу. Усвідомлювати прогнозування як фундамент для прийняття стратегічних рішень, що мінімізує ризики в умовах динамічного середовища. Володіти методикою планування та прогнозування господарської діяльності для забезпечення варіантності та оптимальності рішень, що приймаються.	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття. Практичне заняття 4 Питання до заняття 1. Програмно-цільовий метод планування продажу туристичного продукту. 2. Оцінювання запасу фінансової міцності підприємства. 3. Характеристика головних методів аналізу та його інформаційне забезпечення. 4. Визначення обсягу надання послуг у точці беззбиткової діяльності, мінімальної та нормальної рентабельності. Практичне заняття 5 Питання до заняття 1. Економічна стратегія як програма діяльності туристичних підприємств. Особливості її розробки 2. Комплексне застосування методів прогнозування господарської діяльності для забезпечення варіантності та оптимальності рішень, що приймаються. 3. Стратегічне планування в туризмі.	8 2 2
Знати сутність та показники виробничої програми підприємств туризму та підприємств готельного та ресторанного бізнесу. Вміти оцінювати виробничу програму підприємств туризму, оцінювати експлуатаційну програму закладів готельного господарства та визначати структуру товарообороту	Тема 4. Виробнича програма підприємств туристичного комплексу Лекція 6 План лекції 1. Виробнича програма туристичного оператора: сутність і структура. 2. Принципи та етапи розробки виробничої програми туристичного оператора. 3. Методичний інструментарій та порядок проведення економічного аналізу показників виробничо-експлуатаційної програми підприємств готельного господарства та туризму. Лекція 7 План лекції 1. Сутність і показники експлуатаційної програми підприємств готельного типу. 2. Розробка експлуатаційної програми підприємств розміщення туристів. 3. Економічна сутність і види діяльності підприємств харчування. 4. Склад і структура товарообороту. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 5, 6, 8, 10, 11. Додаткова: 1, 2, 4, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2 2

1	2	3
на підприємствах ресторанного господарства. Володіти методикою розрахунку основних показників експлуатаційної програми готелю, а також навичками аналізу складу та структури товарообороту закладів ресторанного господарства. Вміти обґрунтовувати виробничу програму кухні залежно від місткості залів та оборотності одного місця за день.	Самостійна робота здобувачів: <i>Використання сучасних прикладних програм (табличного процесора Excel)</i> 1. Аналіз виконання виробничо-експлуатаційної програми готелю за обсягом та структурою в динаміці. 2. Аналіз структури наданих основних послуг готелями в динаміці за різними ознаками (мета поїздки, країна проживання, категорійність номерів). 3. Аналіз асортименту та структури додаткових послуг підприємств готельного господарства. 4. Факторний аналіз зміни обсягу наданих основних та додаткових послуг готелів та коефіцієнта завантаження. 5. Розрахунок обсягу надання та реалізації послуг готелів в критичних точках діяльності. Практичне заняття 6 Питання до заняття 1. Сутність та показники виробничої програми туристичного оператора. 2. Характеристика розділів виробничої програми туристичного оператора. 3. Характеристика головних принципів розробки виробничої програми. 4. Схема обґрунтування виробничої програми туроператора. Практичне заняття 7 Питання до заняття 1. Аналіз виконання виробничо-експлуатаційної програми готелю за обсягом та структурою в динаміці. 2. Сутність та види товарообороту на підприємствах торгівлі та ресторанного господарства на ринку туристичних послуг. 3. Методика обґрунтування плану товарообороту в підприємствах торгівлі та ресторанного господарства, що обслуговують туристів.	8 2 2
Знати сутність основних засобів, їх склад та структуру, сутність, види та показники зносу основних засобів, методи нарахування амортизації відповідно до чинного законодавства України.	Тема 5. Управління основними засобами підприємств туристичного бізнесу Лекція 8 План лекції 1. Сутність, склад та структура основних засобів підприємств туристичної сфери. 2. Облік та оцінка основних засобів туристичних підприємств. 3. Сутність, види та показники зносу основних засобів підприємств туристичного бізнесу Лекція 9 План лекції 1. Сутність та методи нарахування амортизації основних засобів. 2. Показники оцінки ефективності використання основних засобів підприємств туристичного бізнесу. 3. Поняття виробничої потужності та пропускної спроможності	2 2

1	2	3
Усвідомлювати специфіку структури основних засобів у туризмі, а також необхідність своєчасного оновлення фондів для підтримки високих стандартів сервісу та конкурентоспроможності. Вміти аналізувати структуру основних засобів туристичних підприємств. Володіти методикою оцінки ефективності використання основних засобів туристичних підприємств.	засобів розміщення туристів. 4. Особливості оцінки ефективності використання виробничої потужності та пропускної спроможності підприємств готельного господарства туристичних комплексів. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 4-8. 11 Додаткова: 1, 4, 7, 14 Інтернет-ресурси: 1-4	
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 8 Питання до заняття 1. Склад та структура основних засобів підприємств туристичного бізнесу. 2. Види та оцінка вартості основних засобів туристичних підприємств. 3. Сутність та види зносу основних фондів туристичного підприємства. 4. Показники зносу та технічної придатності основних фондів туристичного підприємства.	2
	Практичне заняття 9 Питання до заняття 1. Сутність та методи нарахування амортизації основних засобів туристичного підприємства. 2. Методичний інструментарій і порядок проведення економічного аналізу стану та ефективності використання основних засобів туристичних підприємств. 3. Загальні та часткові показники ефективності використання основних фондів. 4. Методи розрахунку потреби в основних фондах підприємств туристичної індустрії на плановий період	2
Знати сутність та особливості кругообігу обігових коштів підприємств туристичного бізнесу, сутність нормування та планування обігових коштів туристичних підприємств.	Тема 6. Управління обіговими коштами туристичних підприємств Лекція 10 План лекції 1. Сутність обігових коштів підприємства туристичного бізнесу. 2. Характеристика складу та структури обігових коштів туристичного бізнесу. 3. Методика обчислення показників ефективності.	2
	Лекція 11 План лекції 1. Сутність та значення нормування обігових коштів підприємств туристичного бізнесу. 2. Підходи до планування і нормування оборотних коштів, авансованих у товарно-матеріальні цінності підприємства туризму.	2

1	2	3
Усвідомлювати значення нормування як інструменту фінансової дисципліни. Володіти навичками розрахунку нормативів обігових коштів для окремих груп товарно-матеріальних цінностей. Вміти оцінювати та аналізувати ефективність використання обігових коштів туристичних підприємств.	3. Характеристика етапів процесу управління дебіторською заборгованістю підприємств туризму. Рекомендовані джерела: Основна: 2, 4-8, 11. Додаткова: 1, 3, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	3
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 10 Питання до заняття 1. Склад та структура обігових коштів туристичного підприємства. 2. Характеристика кругообігу обігових коштів підприємств туристичного бізнесу. 3. Показники оцінки ефективності використання обігових коштів туристичного підприємства.	2
	Практичне заняття 11 Питання до заняття 1. Підходи до нормування та планування оборотних коштів, авансованих у товарно-матеріальні цінності підприємства туризму. 2. Розрахунок нормативів оборотних коштів. 3. Шляхи покращення використання оборотних коштів підприємства.	2
Знати сутність управління грошовими потоками підприємств туристичного бізнесу. Володіти методикою оцінки ефективності використання грошових коштів через показники платоспроможності та ліквідності.	Тема 7. Рух грошових коштів на підприємствах туристичного бізнесу Лекція 12 План лекції 1. Сутність та склад грошових активів підприємства туристичної індустрії. 2. Сутність управління грошовими коштами підприємства туристичної індустрії. 3. Оцінювання ефективності формування та використання грошових коштів. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 4-8, 11. Додаткова: 1, 3, 4, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	4

1	2	3
Розуміти особливості управління грошовими потоками підприємств туристичного бізнесу.	Практичне заняття 12 Питання до заняття 1. Мета і принципи економічного управління рухом грошових коштів. 2. Методи оптимізації руху грошових коштів. 3. Методика оцінки ефективності використання та ліквідності грошових коштів підприємств туристичного бізнесу.	2
Усвідомлювати персонал як ключовий фактор якості турпродукту та специфіку емоційної праці в сервісі. Розуміти склад і структуру персоналу підприємств туристичного бізнесу. Володіти навичками розрахунку чисельності штату та методикою аналізу якісного складу трудових ресурсів. Вміти досліджувати процеси формування коштів на матеріальне стимулювання праці робітників.	Тема 8. Управління персоналом підприємств туристичної сфери Лекція 13 План лекції 1. Соціально-економічна сутність та особливості праці туристичних підприємств. 2. Вихідні передумови, цілі та завдання управління трудовими ресурсами туристичних підприємств. 3. Показники оцінки персоналу підприємств туристичної сфери.	2
	Лекція 14 План лекції 1. Сутність продуктивності праці. 2. Методи виміру продуктивності праці. 3. Резерви та фактори підвищення продуктивності праці. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 5-8, 10, 11. Додаткова: 1, 2, 4, 13, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 13 Питання до заняття 1. Аналіз трудових ресурсів підприємства готельного/ закладу ресторанного господарства (чисельності, складу та руху персоналу). 2. Обґрунтування заходів підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства готельного/закладу ресторанного господарства.	2
	Практичне заняття 14 Питання до заняття 1. Визначення продуктивності та ефективності праці окремих категорій працівників підприємства індустрії гостинності. 2. Кількісне вимірювання факторів зростання продуктивності праці.	2

1	2	3
Знати організацію матеріального стимулювання працівників підприємств туристичної індустрії, поняття заробітної плати та її складових, фонду оплати праці підприємств. Вміти розраховувати показники із заробітної плати: фонд оплати праці, зарплато місткість, зарплато віддача, рівень фонду заробітної плати, рентабельність фонду оплати праці. Володіти методами вимірювання продуктивності праці.	Тема 9. Матеріальне стимулювання праці робітників підприємства туризму Лекція 15 План лекції 1. Принципи організації матеріального стимулювання працівників в умовах ринкових відносин. 2. Форми державного регулювання заробітної праці працівників сфери туризму. 3. Сутність та методи мотивації праці.	2
	Лекція 16 План лекції 1. Сутність, форми та системи оплати праці. 2. Планування фонду оплати праці працівників готельних та туристичних комплексів. 3. Аналіз та планування середньої заробітної плати працівників готельних та туристичних комплексів. 4. Оцінка ефективності організації оплати праці на підприємствах туристичної сфери. Рекомендовані джерела: Основна: 2, 4-8, 11 Додаткова: 1, 2, 4, 13, 14 Інтернет-ресурси: 1-4	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 15 Питання до заняття 1. Принципи організації матеріального стимулювання працівників в умовах ринкових відносин. 2. Форми державного регулювання заробітної праці працівників сфери туризму. 3. Система організації матеріального працівників на підприємствах готельного господарства та туризму.	2
Знати роль фінансів туристичних підприємств та їх зв'язок з державним фінансовим	Практичне заняття 16 Питання до заняття 1. Показники з праці та заробітної плати, їх взаємозв'язок та взаємозалежність. 2. Планування фонду оплати праці працівників готельних та туристичних комплексів.	2
	Тема 10. Управління фінансовими ресурсами туристичних підприємств Лекція 17 План лекції 1. Сутність і роль фінансів підприємства туристичної індустрії та їх зв'язок з державним фінансовим механізмом та з складовими фінансового ринку.	2

1	2	3
механізмом. Усвідомлювати ризиками та переваги використання позикового капіталу порівняно з власними коштами. Знати взаємозв'язок фінансової діяльності туристичних підприємств з найважливішими інститутами фінансового ринку. Розуміти механізми утворення власного капіталу та умови отримання банківських кредитів. Вміти застосовувати методичний інструментарій економічного аналізу фінансових ресурсів у туризмі.	2. Поняття фінансових ресурсів підприємств туристичної індустрії, їх склад та характеристика. 3. Джерела та порядок формування основних та оборотних активів підприємства туристичної індустрії. Лекція 18 План лекції 1. Поняття та джерела утворення власних фінансових ресурсів підприємства туристичної індустрії. 2. Порядок та умови залучення кредитних ресурсів в сучасних умовах. 3. Політика формування кредитної політики підприємства. 4. Оцінка та діагностика фінансової стійкості підприємства туристичної індустрії. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 5, 9, 11. Додаткова: 1, 3, 4, 14, 15. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 17 Питання до заняття 1. Сутність фінансових ресурсів підприємства туристичної індустрії. 2. Показники та критерії оцінки ефективності використання фінансових ресурсів туристичних підприємств. 3. Структура активу та пасиву балансу підприємства.	2
	Практичне заняття 18 Питання до заняття 1. Поняття та джерела утворення власних фінансових ресурсів підприємства туристичної індустрії. 2. Поняття та склад кредитних ресурсів підприємства. 3. Оптимізація співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансових ресурсів. 4. Фінансові фонди підприємств туристичної індустрії, порядок їх формування та напрямки використання.	2
Усвідомлювати роль доходів як основного джерела самофінансування підприємства та бази для виконання податкових зобов'язань.	Тема 11. Управління доходами підприємств туристичної сфери Лекція 19 План лекції 1. Поняття, економічна сутність та джерела утворення доходів туристичних підприємств. 2. Фактори, що впливають на розмір доходів туристичних підприємств. 3. Методичний інструментарій і порядок проведення аналізу доходів туристичних підприємств.	2

1	2	3
Знати склад валових доходів та джерел їх утворення, особливості джерел утворення доходів в підприємствах туристичної індустрії. Вміти застосовувати методику аналізу доходів підприємства туристичної індустрії.	4. Методи й порядок планування доходів туристичних підприємств. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 5, 9, 11. Додаткова: 1, 3, 4, 14, 15. Інтернет-ресурси: 1-4.	
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	4
	Практичне заняття 19 Питання до заняття 1. Поняття доходу туристичного підприємства та його джерела. 2. Економічний аналіз формування доходу туристичного підприємства. 3. Розподіл доходу туристичного підприємства. 4. Стратегія формування і оптимізація доходу туристичного підприємства.	2
Знати економічну сутність поточних витрат в підприємствах туристичної індустрії. Розуміти принципи класифікації витрат та галузеву специфіку їхнього складу. Розуміти алгоритм проведення факторного аналізу собівартості. Володіти навичками розмежування експлуатаційних витрат в туристичному бізнесі.	Тема 12. Управління поточними витратами та собівартістю послуг в підприємствах туристичної сфери Лекція 20 План лекції 1. Економічна сутність і класифікація поточних витрат підприємств готельного та закладів ресторанного господарства. 2. Особливості визначення собівартості послуг на підприємствах готельного та продукції в закладах ресторанного господарства. 3. Показники оцінки загального обсягу і рівня поточних витрат на підприємствах готельного та закладах ресторанного господарства.	2
	Лекція 21 План лекції 1. Методичний інструментарій та порядок проведення аналізу поточних витрат підприємств готельного та закладів ресторанного господарства. 2. Особливості визначення собівартості в засобах розміщення туристів. 3. Шляхи зниження собівартості послуг туристичної індустрії. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 5, 7, 9, 11. Додаткова: 1, 3, 4, 14, 15. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 20 Питання до заняття 1. Поняття поточних витрат та собівартості послуг туристичних	2

1	2	3
Вміти аналізувати собівартість туристичного продукту та кількісно обчислювати її зниження	підприємств, їх склад та структура. 2. Класифікація поточних витрат, що відносяться на собівартість послуг (продукції, робіт) туристичних підприємств. 3. Аналіз поточних витрат туристичних підприємств. Практичне заняття 21 Питання до заняття 1. Фактори, що формують розмір поточних витрат туристичних підприємств. Їх кількісна оцінка. 2. Оцінка економічної обґрунтованості плану поточних витрат підприємств туристичної сфери. 3. Застосування індексного методу щодо обчислення шляхів зниження собівартості туристичного продукту.	2
Індивідуальне завдання		12
ВСЬОГО:		180/6
2 семестр		
Усвідомлювати прибуток як головний індикатор успішності туристичного бізнесу. Розуміти механізм утворення різних видів прибутку. Знати склад прибутку туристичного підприємства та джерела його утворення. Володіти методикою факторного аналізу прибутку та рентабельності.	Тема 1. Управління прибутками та рентабельністю на підприємствах туристичної сфери Лекція 1 План лекції 1. Економічна природа та джерела утворення прибутку туристичних підприємств. 2. Рентабельність туристичних підприємств, показники, що її характеризують. 3. Методичний інструментарій та порядок проведення аналізу прибутку туристичних підприємств. 4. Методичні підходи до розробки плану формування та розподілу прибутку туристичних підприємств. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 5, 9, 11. Додаткова: 1, 3, 4, 14, 15. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	4
	Практичне заняття 1 Питання до заняття 1. Економічна природа і функції прибутку підприємств. 2. Джерела утворення прибутку туристичних підприємств. 3. Рентабельність підприємств та показники, що її характеризують. 4. Аналіз прибутку підприємств туризму. 5. Стратегія управління прибутку підприємства туризму.	2
Знати склад ціни туристичного продукту.	Тема 2. Ціна туристичного продукту та ціноутворення на окремі види туристичних послуг Лекція 2 План лекції 1. Економічна природа та сутність ціни на послуги підприємств готельного та продукцію ресторанного господарства.	2

1	2	3
Вміти формувати ціни на послуги туристичного підприємства. Усвідомлювати вплив цінової політики на міжнародний імідж дестинації та роль гнучкого ціноутворення у боротьбі з сезонними коливаннями. Вміти проводити моніторинг цінової політики послуг, які надаються в туристичній індустрії. Володіти методикою формування валютних цін на тури та туристичні послуги. Володіти методикою нарахування цінових знижок та надбавок на послуги туристичного підприємства.	2. Державне регулювання цін на послуги підприємств готельного та продукцію ресторанного господарства. 3. Порядок формування та методика калькулювання цін на послуги туристичного підприємства і продукцію закладів ресторанного господарства. Лекція 3 План лекції 1. Внутрішнє регулювання цін за рахунок зміни собівартості та рентабельності окремих видів послуг. 2. Цінова політика підприємства туристичної індустрії на національному та міжнародному туристичному ринку. 3. Особливості формування валютних цін на тури і туристські послуги. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 5, 9, 11. Додаткова: 1, 3, 4, 8, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 2 Питання до заняття 1. Структура ціни на послуги підприємств готельного та продукцію ресторанного господарства, а також туристичної індустрії, характеристика її складових елементів. 2. Особливості формування цін на послуги розміщення та на додаткові послуги на підприємствах готельного господарства та на послуги підприємств туристичної індустрії. Практичне заняття 3 Питання до заняття 1. Структура ціни на послуги та товари туристичного попиту, характеристика її складових елементів. 2. Механізм формування ринкових цін на послуги туристичних підприємств. 3. Застосування системи цінових знижок та надбавок. 4. Цінова політика підприємств туристської індустрії.	2
Усвідомлювати роль податкової політики як інструменту фінансового планування та важливості дотримання податкової дисципліни.	Тема 3. Управління податковою політикою туристичних підприємств Лекція 4 План лекції 1. Сутність системи оподаткування туристичних підприємств. 2. Особливості та порядок розрахунку окремих видів податків і обов'язкових платежів туристичних підприємств. 3. Методичний та порядок проведення аналізу сплати податкових платежів туристичних підприємств.	2

1	2	3
Знати методику розрахунку окремих видів податків та обов'язкових платежів туристичного підприємства. Вміти оцінювати ефективність здійснення податкової політики туристичним підприємством	Рекомендовані джерела: Основна: 1-3, 6-11. Додаткова: 3, 13, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	4
	Практичне заняття 4 Питання до заняття 1. Поняття системи оподаткування, склад та структура податкових платежів туристичних підприємств. 2. Суть та принципи розробки податкової політики туристичних підприємств. 3. Система податкових пільг та їх використання в процесі формування податкової політики туристичних підприємств. 4. Закордонний досвід оподаткування підприємств індустрії гостинності та туризму. 5. Вплив державної політики оподаткування на конкурентоспроможність підприємства та розвиток туризму.	2
Знати сутність інвестицій та інвестиційної діяльності та інвестиційними ресурсами підприємств туристичної індустрії. Розуміти склад інвестиційних ресурсів, алгоритм розробки інвестиційної програми та законодавчі вимоги до здійснення капітальних вкладень у туристичну галузь. Знати методику розробки інвестиційної програми підприємств туристичної	Тема 4. Інвестиційна політика підприємства туризму Лекція 5 План лекції 1. Поняття інвестиційної діяльності та інвестиційних ресурсів підприємства туристичної індустрії. 2. Інвестиційна програма та порядок її розробки в підприємствах туристичної індустрії. 3. Вимоги до здійснення інвестиційної діяльності.	2
	Лекція 6 План лекції 1. Система основних коефіцієнтів, що застосовуються у інвестиційному менеджменті. 2. Аналіз та планування реальних інвестицій підприємств у формі капітальних вкладень. 3. Планування інноваційних інвестицій підприємства. Рекомендовані джерела: Основна: 2, 5, 7, 8-11. Додаткова: 1-3, 13, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 5 Питання до заняття 1. Сутність реальних, фінансових, інноваційних, приватних та реальних інвестицій. 2. Джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства	2

1	2	3
індустрії. Вміти проводити аналіз реальних інвестицій підприємства та планувати капітальні вкладення.	туристичної індустрії. 3. Інвестування у формі капітальних вкладень. 4. Система та методи інвестиційного аналізу. Практичне заняття 6 Питання до заняття 1. Розрахунок показників ефективності реальних інвестицій. 2. Основні етапи розробки політики управління інноваційними інвестиціями підприємства туристичної індустрії. 3. Розрахунок показників ефективності грошових інвестицій.	2
Усвідомлювати фінансовий план як стратегічний інструмент координації всіх бізнес-процесів, що забезпечує життєздатність та платоспромож- ність підприємства. Знати сутність фінансового планування в процесі фінансово- господарської діяльності туристичного підприємства. Вміти складати фінансовий план підприємства туристичної індустрії, та план доходів і витрат.	Тема 5. Планування фінансів на підприємстві туризму Лекція 7 План лекції 1. Роль фінансового планування в процесі управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. 2. Характеристика окремих розділів фінансового плану підприємства. 3. Взаємозв'язок та взаємозалежність фінансового плану з іншими планами фінансово-господарської діяльності підприємства. 4. Шляхи забезпечення фінансової стійкості та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності на плановий період. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 6, 10, 11. Додаткова: 1-3, 8, 13, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	4
	Практичне заняття 7 Питання до заняття 1. Зміст та завдання фінансового планування підприємств туристичної індустрії. 2. Фінансовий план підприємства туристичної індустрії: склад розділів і показників, принципи та послідовність розробки. 3. План доходів та витрат підприємства туристичної індустрії.	2
Знати сутність планування як функції управління діяльністю туристичного підприємства. Вміти застосовувати методику складання бізнес-плану.	Тема 6. Бізнес-планування на підприємствах туристичної сфери Лекція 8 План лекції 1. Планування як основна функція управління. Завдання планування діяльності туристичних установ 2. Сутність і значення бізнес-планування. 3. Особливості розробки бізнес-плану створення нового чи розвитку діючого туристичного підприємства. Рекомендовані джерела: Основна: 1, 2, 6, 10, 11. Додаткова: 1-3, 8, 13, 14. Інтернет-ресурси: 1-4.	2

1	2	3
Володіти навичками узгодження показників різних планів діяльності та інструментарієм оцінки фінансової стійкості для прийняття управлінських рішень.	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	4
	Практичне заняття 8 1. Бізнес-план як комплексний документ поєднання планів: маркетингу, виробничого, організаційно-юридичного, фінансового, запобігання ризику. 2. Цілі, завдання, зміст і структура бізнес-плану стратегічного розвитку підприємств туристичної індустрії. 3. Поняття бізнес-плану реального інвестиційного проекту, вимоги до його розробки.	2
Розуміти класифікацію ризиків, зміст системи ризик-менеджменту та принципи прийняття рішень в умовах невизначеності ринку. Знати основні форми внутрішнього та зовнішнього страхування господарського ризиків. Усвідомлювати банкрутство як крайню форму фінансової кризи та роль державного регулювання у процедурах санації та ліквідації підприємств. Розуміти внутрішні та зовнішні причини неплатоспроможності.	Тема 7. Управління ризиком в підприємницькій діяльності та шляхи запобігання банкрутства туристичних підприємств Лекція 9 План лекції 1. Сутність і основні види ризиків у діяльності підприємства туризму. 2. Вихідні передумови та зміст управління ризиком: сутність, принципи розробки. 3. Методичний інструментарій оцінки рівня ризиків підприємствах туристичної індустрії.	2
	Лекція 10 План лекції 1. Суть та основні причини банкрутства підприємств туристичної індустрії, форми його регулювання в Україні. 2. Методика оцінки ймовірності банкрутства підприємства туристичного бізнесу. 3. Шляхи профілактики і мінімізації рівня ризиків та запобігання банкрутства підприємств готельного та закладів ресторанного господарства. Рекомендовані джерела: Основна: 2, 5, 7-11 Додаткова: 1, 4, 13, 14, 15. Інтернет-ресурси: 1-4.	2
	Самостійна робота здобувачів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, підготовка до семінарського заняття.	8
	Практичне заняття 9 Питання до заняття 1. Суть та основні види господарського ризику в діяльності підприємств готельного господарства і туризму. 2. Оцінка рівня господарського ризику і можливих фінансових втрат. 3. Визначення систематичного і несистематичного ризику, премії ринкового ризику номінальної і реальної відсоткової ставки.	2

1	2	3
Володіти методикою діагностики ймовірності банкрутства та навичками розробки заходів щодо мінімізації втрат.	4. Форми внутрішнього та зовнішнього страхування господарського ризику та оцінка їх ефективності. Практичне заняття 10 1. Сутність та головні причини банкрутств підприємств туристичної індустрії, форми його регулювання. 2. Характеристика видів банкрутства підприємства.3. Етапи проведення процедури банкрутства туристичного підприємства. 4. Методика оцінки ймовірності банкрутства підприємства	2
Індивідуальне завдання		10
Разом за семестр		90/3
Разом за курс		270/9

III. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА.

Основні:

1. Бочко О. Ю., Проскура В.Ф. Основи планування діяльності підприємств невиробничої сфери : навч. посіб. Київ : Кондор, 2012. 218 с.
2. Городня Т. А., Щербак А.Ф. Економіка туризму: теорія і практика: навч. посіб. Київ : Кондор, 2012. 436 с.
3. Джинджоян В.В., Корнєєв М.В., Ходак О.В., Небаба Н.О. Економіка та менеджмент міжнародного туризму: навч. посіб. Київ: Видавництво «Каравела», 2024. 376 с.
4. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 224с.
5. Іванілов О. С. Економіка підприємства. Підручник. Рекомендовано МОН України. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 728 с.
6. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
7. Мальська М., Рутинський М., Білоус С., Мандюк Н. Економіка туризму. Теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 500 с.
8. Морозова О., Грановська В., Крикунова В. Економіка туризму : навч. посібник. Одеса : Олді+, 2021. 316 с.
9. Ніколайчук О. А. Економіка туристичного підприємства : метод. рек. до вивч. дисц. Ніколайчук; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. міжн. екон. та туриз. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2018. 76 с.
10. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 344с.
11. Світлична В. Ю., Александрова С. А. Економіка туризму : підручн. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 167 с.

Додаткові:

1. Андренко І. Б., Влащенко Н. М. Фінансово-економічний аналіз підприємств туризму: підручник. Харків: ХНАМГ, 2012. 308 с.
2. Балашова Л. Організація діяльності туристичного підприємства: навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 184 с.
3. Колісник Г. М., Гелей Л. О., Данканич Т. П. Бухгалтерський облік в туризмі: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. 140 с.
4. Костащук В. І. Економіка і ціноутворення в галузі туризму : навч. посіб. Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута, 2012. 135 с.
5. Мазуркевич І. О., Лук'янець А. В. The theoretical approaches of strategic marketing in tourism. Туризм ХХІ століття: глобальні виклики та цивілізаційні цінності: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. Солочин (Закарпаття), 2020. С. 150-154.

6. Мазуркевич І. О., Рябенка М. О. Дослідження сутності та основних елементів маркетингової стратегії на підприємствах туристичного бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 57. 2020. С. 68-71.

7. Мазуркевич І. О. Теоретичні аспекти ресурсної концепції управління на підприємствах туристичного бізнесу. *Індустрія гостинності: стан, тенденції та тренди розвитку*: зб. наук. пр.. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. Вінниця : РВВ ВТЕІ ДТЕУ, 2024. С. 115-124.

8. Мазуркевич І. О. Теоретико-методологічні аспекти управління бізнес-процесами на підприємствах індустрії гостинності. *Наукові інновації та передові технології*. № 11(13). С. 183-192.

9. Мазуркевич І. О. Дослідження структури маркетингового середовища підприємств туристичного бізнесу. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України*: зб. наук. пр. IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 14-16 вересня 2021 р.). Вінниця, 2021. Ч. 3. С. 201 – 210.

10. Мазуркевич І.О. Дослідження сутності та основних елементів маркетингової стратегії на підприємствах туристичного бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 57. 2020. С. 68 – 71.

11. Мазуркевич І.О. Особливості інноваційної діяльності підприємств туристичного бізнесу. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України*: зб. наук. пр. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 05-07 червня 2019 р.). Вінниця, 2019. Ч. 3. С. 195-203.

12. Онищук Н. В. Мазуркевич І. О. Стратегічний маркетинг в туризмі. Держ. торг.-екон. ун-т, Вінниц. торг.-економ. ін-т. Вінниця : РВВ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. 259 с.

13. *Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: монографія / А. А. Мазаракі, Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : КНТЕУ, 2010. 596 с.*

14. Ткаченко Т.І., Гаврилюк С.П. Економіка готельного господарства і туризму: навч. посіб. Київ. КНТЕУ, 2010. 179 с.

15. Шаповал В.М., Герасименко Т.В. Фактори та принципи підвищення ефективності діяльності підприємств туристичного комплексу. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2016. № 3. С. 79-86.

Інтернет-ресурси:

1. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
2. Tourism Economics. URL: <https://www.tourismeconomics.com/>
3. UN Tourism (World Tourism Organization). URL: <https://www.untourism.int/>
4. Національна туристична організація України (NTO.UA). URL: <https://surl.li/nuitsy>